

บทที่ ๔

วัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบวัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา โดยได้สรุปเนื้อหาออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

๑. ความเป็นมาของวงปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา
๒. บทบาทและหน้าที่ของดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา
๓. ปัญหาและอุปสรรคในการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา

๑. ความเป็นมาของวงปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา

หากกล่าวถึงวงปี่พาทย์ล้านนา หลายคนคงนึกถึงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของดนตรีไทยแบบแผนและวัฒนธรรมของล้านนา วงปี่พาทย์ล้านนามีชื่อเรียกที่หลากหลาย เช่น วงปี่ปาดก้อง หรือ วงกลองเต่งถึง ประชุม บุญน้อมและคณะ พบว่า วงปี่พาทย์พื้นเมืองเป็นวงดนตรีเก่าแก่คู่ล้านนาเดิมเรียกว่าวงพาทย์ หรือพาทย์ฆ้อง วงพาทย์ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ฆ้องวง แ่น (ปี่) ตะโพนมอญ ฉิ่ง ฉาบ ต่อมาได้มีเครื่องดนตรีจากภาคกลางเข้าไปผสมได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม จึงเรียกว่าวงปี่พาทย์พื้นเมือง ชาวบ้านเรียกว่าวงปี่ปาดหรือวงกลองเต่งถึง

วงกลองเต่งถึง หรือมีชื่อเรียกอีกหลายชื่อว่า วงพาทย์ วงพาทย์ค้อง (อ่าน “ปัดก้อง”) หรือวงแห่ (ศพ) เป็นต้น สามารถเปรียบได้กับ “วงปี่พาทย์มอญ” แบบของภาคกลางนั่นเอง เครื่องดนตรีประกอบด้วย พาทย์เอก (ระนาดไม้เอก) พาทย์ทุ้ม (ระนาดไม้ทุ้ม) พาทย์เหล็ก (ระนาดเหล็ก) พาทย์ค้อง (ฆ้องวง) กลองเต่งถึง (ตะโพนมอญ) หรือกลองโป่งปึง กลองตัด (กลองขนาดเล็ก) แ่นหลวง แ่นน้อย ฉิ่ง สว่า (ฉาบ) และกรับ นิยมบรรเลงในการชกมวย งานศพ งานทรงเจ้า และในงานพืชมงคล-ผีเม็ง ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ยังเป็นการเปลี่ยนในลักษณะที่ยังคงของเก่าก็ยังมีอยู่ เพลงที่เล่นจะเล่นทั้งพื้นเมืองของล้านนาเองและเพลงไทยเดิมของทางภาคกลางเป็นเวลายาวนาน จนทำให้นักดนตรีของล้านนาบางคนเกิดความสงสัยว่าเพลงที่ตนเองเล่นนั้นเป็นเพลงพื้นเมืองหรือเป็นเพลงไทยเดิมกันแน่ และที่สำคัญที่สุดคือการเรียกชื่อเพลงตามความเข้าใจของตนเอง บางครั้งเพลงเดียวกันอาจมีหลายชื่อก็ได้

พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ (๒๕๕๒, หน้า ๓๗) ได้กล่าวถึงวงปี่พาทย์ล้านนาหรือ “วงปัดก้อง” ไว้ว่าเป็นวงดนตรีที่อยู่ในวัฒนธรรมและดำรงอยู่คู่กับวิถีชีวิตชาวล้านนามาช้านาน และเป็นวัฒนธรรมที่แพร่หลายในกลุ่มชนต่างๆ ในดินแดนแถบสุวรรณภูมิ เครื่องดนตรีที่ใช้ประสมในปัดก้องเชียงใหม่ปัจจุบันประกอบด้วยเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเครื่องดนตรีสากลต่างๆ สำหรับเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่พบในปัดก้องนั้นส่วนใหญ่เป็นเครื่องดนตรีที่นักดนตรีพื้นบ้านประดิษฐ์ขึ้นเอง ได้แก่ แ่นน้อย แ่นหลวง ปาดเอก ปาดทุ้ม ปาดเหล็ก

ต่อมาวัฒนธรรมต่างชาติได้เข้ามามีอิทธิพลต่อวงปี่พาทย์ล้านนา จึงเกิดวงอีกประเภทหนึ่งขึ้น ชื่อว่า “วงดนตรีแห่พื้นเมืองประยุกต์” วงดนตรีแห่พื้นเมืองประยุกต์เป็นวงที่มีการประสมวงแบบวงกลองเต่งถึงที่ใช้เครื่องดนตรีเก่าที่มีอยู่และมีการประยุกต์เพิ่มเครื่องดนตรีสากลเข้าไป ได้แก่ กีตาร์ เบส กลองแจ๊ส

(กลองชุด) กลองทอม แทมบูรีน บางแห่งอาจมีแซ็กโซโฟน เพื่อที่จะสามารถบรรเลงเพลงลูกทุ่งและเพลงสตริงได้และนอกจากนี้ยังต้องเพิ่มการใช้เครื่องขยายเสียงเข้าไปด้วย วีระ เครืออินทร์ (สัมภาษณ์) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับความแตกต่างของวงปี่พาทย์ในอดีตกับปัจจุบัน ว่า การบรรเลงเพลงมีความแตกต่างกัน ในอดีตเพลงที่เล่นในวงจะเป็นเพลงครู ได้แก่ เพลงปราสาทไหว เพลงยกครู และเพลงพื้นบ้าน แต่ในปัจจุบันจะมีการผสมผสานเพลงพื้นบ้านและมีการเล่นเพลงสากลตามยุคสมัย นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนการเล่นเพลงตามความต้องการของผู้ฟังหรือเจ้าภาพอีกด้วย

วงดนตรีแห่งพื้นเมืองประยุกต์สามารถบรรเลงในงานศพ งานทรงเจ้า และงานพื้อมด-ผีเม็ง แต่นิยมบรรเลงต่อจากการบรรเลงโดยวงกลองเต่งถึงที่ประสมวงเฉพาะเครื่องดนตรีพื้นเมืองล้วนๆ จากการสำรวจข้อมูลทราบว่า วงดนตรีที่มีการประยุกต์เป็นวงแรกคือ “วงกุ๊ยสามัคคี” โดยมีแนวความคิดว่า ถ้านำเครื่องดนตรีสากลมาเล่นด้วยคงดี เพราะขณะนั้นก็มีการนำทำนองเพลงสมัยใหม่มาเล่นบ้างแล้ว จึงมีความเห็นว่า ถ้าหากนำมาประสมวงแล้วอาจจะทำให้การเล่นทำนองเพลงสมัยใหม่ไพเราะยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าการประยุกต์ได้เริ่มจากการเล่นในทำนองสมัยใหม่ แต่ยังใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองบรรเลงอยู่

เดิมทีดนตรีปี่พาทย์ในจังหวัดพะเยานั้นได้รับอิทธิพลจากชาวลำปางที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามา ส่วนใหญ่วงปี่พาทย์จะอยู่ในอำเภอเมืองและอำเภอดอกคำใต้ ดนตรีปี่พาทย์นั้นจะใช้ในงานศพ พื้อมดในช่วงเดือนมกราคมถึงพฤษภาคมหรืองานบุญฉลองวัด งานบวช งานสมโภชพุทธภิเษก ซึ่งสมัยก่อนจะใช้เพลงไทยเดิมและเป็นการแห่สด (พระอธิการชินวร ชินวโร, สัมภาษณ์) จังหวัดพะเยามีวงดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์หลายคณะ ตั้งแต่เริ่มมีการประยุกต์จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ วงเพชรภูมินทร์ วงเพชรดอนไชย วงหนองเอี้ยง วงวัดพระเจ้าตนหลวง วงดาวประกายศิลป์ วงบ้านตุนใต้ วงแม่นาเรือ วงเพชรลานนา วงศรีชุมศิลป์

ขอบเขตในการศึกษาใช้การศึกษาวงดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์เฉพาะเขตพื้นที่อำเภอเมืองพะเยาและอำเภอดอกคำใต้ เท่านั้น

เขตพื้นที่อำเภอเมืองพะเยา ได้แก่ วงเพชรภูมินทร์และวงหนองเอี้ยง

เขตพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ ได้แก่ วงเพชรดอนไชย

ประวัติความเป็นมาของวงปี่พาทย์ประยุกต์ในจังหวัดพะเยาไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด และไม่มีหลักฐานที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร วีระ เครืออินทร์ (สัมภาษณ์) กล่าวว่า ทางเพลงปี่พาทย์แต่เดิมนั้นเรียนจากโน้ตสากลของพ่ออาจารย์เหล็งซึ่งมาจากกรุงเทพฯ ต่อมาได้มาพำนักและมีครอบครัวอยู่ที่พะเยา วงเพชรภูมินทร์เป็นรุ่นแรกของจังหวัดพะเยาที่เอาโน้ตสากลเข้ามาประยุกต์ เหตุเพราะการนำเอาเครื่องสากลมาผสมในวงปี่พาทย์ทำให้เกิดความฟังสนุก เริ่มจากกลองชุด แซ็กโซโฟน เบส วงในยุคแรกๆ แบ่งเป็นสายแม่ต่ำ กับสายดอกคำใต้ กระแสตอบรับของวงประยุกต์น่าจะมากกว่าวงปี่พาทย์ไทยเดิม จากข้อมูลสัมภาษณ์จึงอาจกล่าวได้ว่า วงเพชรภูมินทร์เป็นวงดั้งเดิมในจังหวัดพะเยา และมีชื่อเสียงมากในปัจจุบันในการที่ใช้เครื่องดนตรีสากลเข้ามาบรรเลงร่วมในวงปี่พาทย์ล้านนา

กมล เสมอเชื้อ หรือลุงอ้อด หัวหน้าวงเพชรภูมินทร์ (สัมภาษณ์) กล่าวว่า พ่อต่วน เสมอเชื้อ (บิดา) ตั้งวงดนตรีชื่อ ต.สหายสิน เริ่มการแสดงตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตั้งวงได้ประมาณ ๒-๓ ปี ทางวัดภูมินทร์ได้จัดซื้ออุปกรณ์การเล่นดนตรีให้กับวง ต.สหายสิน อุปกรณ์ส่วนนั้นเก็บรักษาไว้ที่วัดภูมินทร์ โดยลุงอ้อดเกิดและเติบโตมาใน วง ต.สหายสิน เล่นดนตรีไทยมาตั้งแต่อายุ ๕ ปี เมื่ออายุได้ ๘ ปี บิดาให้เริ่ม

เล่นในวงมีหน้าที่ตีระนาดเอก เครื่องดนตรีที่เก็บไว้ที่วัดมีผู้มาใช้และเล่นกันบ่อยปรากฏว่าเครื่องดนตรีเหล่านั้นเสียหายบ่อย จึงนำมาไว้ที่บ้านของพ่อต่วน ลุงอ๊อดจึงมีโอกาสได้เล่นเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ จนสามารถเล่นเครื่องดนตรีได้ทุกอย่าง ทำให้ชอบการเล่นดนตรีเป็นชีวิตจิตใจจนดนตรีกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตอกงานรับจ้างกับบิดาตลอดมาไม่ได้ไปเรียนจึงจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เมื่ออายุ ๑๗ ปี ได้แต่งงานกับนางอรุณี เสมอเชื้อ (ป้าณี) ทั้งคู่ยังคงอยู่กับบิดา ต่อมาเมื่ออายุ ๑๘ ปี ได้แยกวงออกมาตั้งวงเล็กๆ เป็นของตนเองและขณะนั้นวงของพ่อต่วนก็ยังคงเล่นอยู่เหมือนเดิม เมื่อพ่อต่วนชราภาพร่างกายทรุดโทรมจึงยุบวง ต.สหายสิน เมื่อทางวัดภูมินทร์ทราบข่าวว่าลุงอ๊อดตั้งวงเล็ก ๆ เป็นของตนเอง ทางวัดจึงจัดซื้อเครื่องดนตรีและซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องดนตรีที่ชำรุดให้ โดยเสนอให้ลุงอ๊อดไปเล่นให้กับวัดภูมินทร์ หลังจากป้าณีมีลูกคนที่สอง ได้มาบริหารวงโดยทำหน้าที่รับงานอยู่ที่บ้าน บริหารการเงินในวงดนตรีและออกงานบ้างเป็นครั้งคราว ต่อมาป้าณีได้นำสร้อยทอง ๒ สลึง แหวนทอง ๑ บาทและกำไลข้อมือทอง ๑ บาทไปขาย ได้ซื้อเครื่องดนตรีสากลมาผสมวง ตลอดจนรวมคนเล่นในวงได้มาก เนื่องจากรู้จักคนที่ทำงานประเภทนี้จำนวนมาก จึงสามารถรวบรวมคนที่ฝีมือดีร่วมวงและเมื่อเวลาที่มีคนในวงขาดไปหรือไม่ว่างมีภาระอื่น ๆ ป้าณี สามารถหาคนมาแทนได้เสมอ ลูกทั้งสองคนสามารถเล่นดนตรีได้ทั้งคู่ ลูกชายซึ่งทำงานเทศบาล หากมีเวลว่างก็จะมาช่วยเล่นในวง ลูกชายคนแรกเล่นเป็นเอง เนื่องจากออกงานกับลุงอ๊อดบ่อยจนจำได้ ส่วนลูกสาวคนที่สองลุงอ๊อดเป็นผู้สอนให้ โดยการอาศัยทักษะการสังเกต การฟังและจำ เล่นโดยไม่มีโน้ตเพลง

รูปที่ ๑ ปี่พาทย์ประยุกต์วงเพชรภูมินทร์

วงปี่พาทย์ประยุกต์หนองเอี้ยง มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานเช่นเดียวกับวงเพชรภูมินทร์ จันทน์ เครือคำ (สัมภาษณ์) กล่าวว่า พ่อบุญธรรม เครือคำ (บิดา) เป็นผู้ริเริ่มการใช้เครื่องดนตรีสากลใน วงปี่พาทย์ดั้งเดิมซึ่งมีการบรรเลงเป็นแบบเพลงไทยเดิมพื้นบ้าน แต่มาระยะหลังๆ การบรรเลงแบบเพลงไทย เดิมพื้นบ้านเริ่มหมดความนิยม คนอยากฟังเพลงใหม่ๆ ในแนวลูกทุ่ง จำเป็นต้องเอาเครื่องดนตรีสากลมา ประยุกต์เล่นร่วมกันและสืบทอดกันในลักษณะครูพักลักจำ ปัจจุบันวงหนองเอี้ยงได้มีแนวคิดในการนำ คอมพิวเตอร์คาราโอเกะมาช่วยในการบรรเลงแบบประยุกต์เพื่อให้ปี่พาทย์ประยุกต์ยังคงอยู่และรับใช้สังคม ต่อไป กล่าวคือ วงหนองเอี้ยงผสมผสานเครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีสากลและใช้คาราโอเกะช่วย ในการสร้างโอกาสและสร้างสีสันในการบรรเลงดนตรี

รูปที่ ๒ ปี่พาทย์ประยุกต์วงหนองเอี้ยง

วงเพชรดอนไชย แม้ว่าจะเพิ่งเริ่มก่อตั้งเมื่อไม่นานมานี้โดยนักดนตรีรุ่นใหม่ที่มีความรักในอาชีพ และสืบสานวัฒนธรรมล้านนา แต่ก็มีความสำคัญต่อวงการดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา

เดิมที่วัดดอนไชยเคยมีวงดนตรีพื้นเมือง ชื่อ วงเสียงสวรรค์ แต่เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด จึงจำเป็นต้องยุบไป ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้มีการจัดตั้งวงดนตรีพื้นเมืองขึ้นชื่อว่า วงเพชรดอนไชย โดยมีพระอาจารย์เล็กซึ่งในขณะนั้นท่านอยู่ในสมณะเพศ ได้นำปัจจัยส่วนตัวจัดซื้อเครื่องดนตรีไว้เป็นสมบัติ ของวัดดอนไชยและเป็นผู้ดูแลรักษาเครื่องดนตรี ต่อมาเมื่อลาสิกขาบท ได้นำเงินส่วนตัวซื้อไว้อีกเพื่อ สืบสานวัฒนธรรมและประเพณีดนตรีปี่พาทย์ในงานศพและการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ก่อนที่พิธีศพ แบบการใช้ปี่พาทย์พื้นเมืองบรรเลงสดจะสูญหายไปจากชุมชน เพราะปัจจุบันจากสภาพสังคมที่ เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงสภาพเศรษฐกิจ และการได้รับผลกระทบจากอิทธิพลเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผู้ว่าจ้างเริ่ม มีการเปลี่ยนมาใช้เครื่องเสียงในการแห่ ซึ่งเรียกว่า “แห่แห้ง” แทนการจ้างวงปี่พาทย์แบบดั้งเดิม

ปัจจุบันพระอาจารย์เล็กได้ลาสิกขาบท ชื่อว่า นายอนุชา จุ่งมิตร มีเจตนารมณ์ที่จะฟื้นฟูและสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีปี่พาทย์ล้านนาให้คงอยู่คู่ชุมชน จึงได้เป็นแกนนำเยาวชนรวมตัวกันเพื่อฟื้นฟู วัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญเรื่องการบรรเลงแห่ศพแบบดั้งเดิม และจัดตั้งวงเพชรดอนไชยโดยมี

วีระ เครืออินทร์ (ป้อครุระหรือลุงหนานระ) เป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือในเรื่องการฝึกซ้อม เดิมที วงเพชรดอนไชยบรรเลงแบบเพลงไทยเดิมพื้นเมือง ต่อมาได้ชักชวนเยาวชนส่วนหนึ่งมาร่วมในวง และ ประยุกต์นำเอาดนตรีสากลเข้ามาผสม ก่อนหน้านั้นบ้านสันจกปภูมิเยาวชนที่เล่นดนตรีสากลอยู่แล้ว อนุชา จุ่งมิตร ได้มีแนวคิดว่าจะนำเครื่องดนตรีสากลมาเล่นกันกับเครื่องดนตรีพื้นเมือง ต่อมาได้มีการประสมวงกันขึ้น จนเป็นที่นิยมของคน ในชุมชน ใช้ในงานต่างๆ เช่น งานศพ ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน ปอยช้างสังข์ โดยจะเล่น ในชุมชนของตนและชุมชนใกล้เคียงตลอดจนสถานที่ต่างๆ ตามเห็นสมควร

รูปที่ ๓ ปี่พาทย์ประยุกต์วงเพชรดอนไชย

๒. บทบาทและหน้าที่ของดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา

ปัจจุบันปี่พาทย์ล้านนาแบบดั้งเดิมและวงประยุกต์มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวพะเยา การแห่หรือบรรเลงปี่พาทย์ประยุกต์ในงานต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานศพ พระเถระชั้นผู้ใหญ่ และงานศพบุคคลทั่วไป งานบวงสรวงผีเทพ งานสลากภัต งานแต่งงาน งานบวชและ งานรำวง อีกทั้งกิจกรรมอื่นๆ เช่น งานประกวดวงปี่พาทย์และการสืบสานให้คงอยู่ จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงศึกษาบทบาทและหน้าที่ของดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา โดยแบ่งประเด็นออกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

๒.๑ ความสำคัญของกิจกรรมทางดนตรี

วงดนตรีปี่พาทย์ในจังหวัดพะเยา มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในจังหวัดพะเยาอย่างแน่นแฟ้น เห็นได้จากทั้งงานอวมงคลและงานมงคลต่างๆ ชุมชนจะให้ความสำคัญ มีวงปี่พาทย์บรรเลงในงาน ตั้งแต่ผู้ที่มีรายได้น้อยจนถึงผู้ที่มีอันจะกิน ทุกงานจะมีการว่าจ้างวงปี่พาทย์ไปบรรเลงในงาน

ตามความศรัทธา สถานะความเป็นอยู่ เศรษฐกิจของเจ้าภาพในงานนั้น ๆ บางงานใช้แถบบันทึกเสียงเปิดในงานและบางงานว่าจ้างให้วงปี่พาทย์บรรเลงสด ขึ้นอยู่กับฐานะและเศรษฐกิจของเจ้าภาพ จากการสัมภาษณ์ ชุมชนให้ความสำคัญและต้องการให้วัฒนธรรมด้านนี้ดำรงคงอยู่คู่จังหวัดพะเยา เห็นได้จากความพยายามที่จะให้เด็กรุ่นใหม่มาเรียนรู้และสืบทอดจากสถานศึกษาสู่ชุมชนผ่านความร่วมมือของบ้าน วัด และสถานศึกษา แต่ก็ยังไม่แพร่หลายเนื่องจากมีปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีและความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของสังคมเป็นอุปสรรคอยู่

รูปที่ ๔ วงเพชรดอนไชยระหว่างการบรรเลง

ความคิดเห็นและมุมมองต่อความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของดนตรีปี่พาทย์ จากการสัมภาษณ์มุมมองของทุกช่วงอายุ ตั้งแต่ ๑๗-๘๐ ปี มองว่า การบรรเลงของวงปี่พาทย์เดิมให้ความรู้สึกเยือกเย็น เศร้าสร้อย (งานศพ) ให้ความไพเราะอีกรูปแบบหนึ่งและการบรรเลงวงปี่พาทย์ประยุกต์ที่เริ่มต้นด้วยเพลงเศร้าแล้วค่อยๆ ผสมผสานไปในทางสนุกสนานร่าเริงของแต่ละช่วงลดความโศกเศร้าของเจ้าภาพและผู้ร่วมงานได้อย่างลงตัว ทันสมัย กลมกลืน ทุกวัยมีความพึงพอใจทั้งดนตรีปี่พาทย์เดิมและประยุกต์ มีความชื่นชอบทั้งสองรูปแบบ เนื่องจากผู้บรรเลงเข้าใจเลือกเพลง การเลือกช่วงจังหวะเวลาในการนำเสนอเพลงนั้นๆ ได้เหมาะสม เข้าใจเจ้าภาพและผู้ฟังเป็นอย่างดี การเปลี่ยนเพลง การเลือกลีลาทำนองเพลง เทคนิคการบรรเลง การผสมผสานกลมกลืนกันทั้งวงไม่สะดุด การนำเสนอและรับเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ผู้ฟังมีความสุข มีส่วนร่วม มีความพึงพอใจกับการบรรเลงเพลงของวงปี่พาทย์และคล้อยตามทุกบทเพลง

มุมมองของวงดนตรีปี่พาทย์ในอดีตและปัจจุบันในการรับใช้สังคม ในสังคมไทยโดยทั่วไป วิถีชีวิตผูกพันกับวัฒนธรรมดั้งเดิมพิธีกรรมกับวงปี่พาทย์อยู่คู่กัน มีความเชื่อและปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลา

ยาวนาน ความขลัง การเลือกบรรเลงเพลง เป็นความรู้ความเข้าใจและความสามารถของผู้บรรเลงที่เข้าใจธรรมชาติของผู้ฟัง สามารถนำเพลงแต่ละเพลงที่มีความหมายเหมาะสมเข้ากับบรรยากาศของงาน การเลือกช่วงเวลาบรรเลงเพลงแต่ละเพลงกลมกลืน การผสมผสานเครื่องดนตรี การบรรเลงเพลงของนักดนตรี การเปลี่ยนเพลงเล่น ทั้งผู้นำและผู้รับสามารถบรรเลงรับกันได้ทันที่ที่ที่เหมาะสมสอดคล้องกันทุกชิ้น ผู้บรรเลงมีความรู้ความสามารถในเครื่องดนตรีของตนเองเป็นอย่างดี บรรเลงได้ไพเราะ การเปลี่ยนเพลง การเลือกกลีลาทำนองเพลง เทคนิคการบรรเลง การผสมผสานกลมกลืนกันทั้งวง เสนอและรับได้อย่างต่อเนื่องราบรื่น ทำให้ผู้ฟังมีความพอใจ ฟังพอใจในผลงานการบรรเลง

รูปที่ ๕ วงเพชรภูมินทร์ระหว่างการบรรเลง

เพลงทันสมัยต่างๆ ที่นิยมในปัจจุบันเพื่อสร้างบรรยากาศ โดยเลือกบรรเลงให้ตรงกับช่วงเวลา สภาพและบรรยากาศของงานนั้นๆ การบรรเลงเพลงในช่วงเวลากลางวัน จะเริ่มด้วยเพลงไหว้ครู ทำนองเพลงที่ใช้เศร้าในระยะช่วงแรกและจะค่อยๆ ปรับเปลี่ยนสอดแทรกเพลงที่เข้ากับช่วงเวลา เพื่อลดความโศกเศร้าของเจ้าภาพและผู้ร่วมงาน จากการสัมภาษณ์ได้รับการตอบรับว่า วงปี่พาทย์สามารถนำเพลงมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะกับงาน ช่วงจังหวะเวลา และลดความเศร้าโศกของเจ้าภาพและผู้ร่วมงานได้เหมาะสม เทคนิคการบรรเลงของวงผู้บรรเลงทุกคนมีความรู้ ความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรีของตนเองเป็นอย่างดี การบรรเลงเพลง เปลี่ยนเพลงได้กลมกลืนราบรื่นและต่อเนื่อง การนำและตามจังหวะได้ทันที่ที่กลมกลืนสนิทเป็นที่ประจักษ์และชื่นชมของคนทั่วไป ได้รับการตอบรับด้วยดีมีงานไม่ว่างเว้น

จากการสัมภาษณ์ ผู้ว่าจ้างวงดนตรีแห่ในพิธีบวงสรวงผีเทพป่อปู้สิงห์คำ แม่สุพรรณกัลยา มีความเชื่อว่าเจ้าปู่และแม่สุพรรณกัลยาชื่นชอบในผลงานเพลงโดยการเข้าฝันให้รับวงดนตรีมาบรรเลง

ในงานพิธีบวงสรวงที่จัดขึ้น ตลอดจนเคยเห็นผลงานการบรรเลงดนตรี มีความไพเราะ สนุกสนานถูกใจเจ้าภาพและผู้ร่วมงาน ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่มีการว่าจ้าง (เกิดขึ้นเนื่องจากเดิมที่ไม่มีกำลังทรัพย์ในการว่าจ้างดนตรีสดมาบรรเลง)

มุมมองของผู้ร่วมงานที่มีต่อวงดนตรีปี่พาทย์ในอดีตและปัจจุบัน มีความเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีความเชื่อมั่นและมั่นใจว่าดนตรีปี่พาทย์กับพิธีกรรมต่างๆ ในจังหวัดพะเยาเป็นของคู่กัน มีความจำเป็นต้องมีการบรรเลงดนตรีปี่พาทย์ในงานพิธีบวงสรวงต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล และความขลังของงานนั้นๆ วิถีชีวิตของชุมชนผูกพันกับความเชื่อในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ หากเกี่ยวกับงานศพ การมีดนตรี ปี่พาทย์สามารถให้ความสุขกับแขกที่มาในงาน บรรเลงเป็นเพื่อนศพ (กลางคืน ตอนค่ำจะใช้เพลงโศกเศร้า ตอนดึก จะใช้เพลงสนุกสนาน เพลงที่ทันสมัยที่นิยมอยู่ในขณะนั้น)

การบรรเลงของวงปี่พาทย์ในอดีตและปัจจุบันเป็นการนำเสนอที่ทุกคนชื่นชอบในบทเพลงและลีลาการนำเสนอ ซึ่งไม่แตกต่างกัน เพียงแต่ประยุกต์บทเพลงให้มีความสนุกสนาน เร้าใจมากยิ่งขึ้น การบรรเลงแต่ละครั้งยังคงอนุรักษ์แบบแผน เครื่องเสียง การดำเนินเพลง ลีลาการขับกล่อม จากเดิมค่อยๆ นำเพลงทันสมัยมาสอดแทรกประยุกต์ให้เข้ากับสมัย โดยการนำเนื้อเพลงสมัยใหม่ทำนองไทยเดิมและเพลงที่นิยมในปัจจุบัน โดยการผสมผสานเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นให้กลมกลืนกันด้วยลีลาทำนองเพลงของผู้มีทักษะชำนาญชั้นครู เข้าใจเลือกเพลง นำเสนอเพลง ลีลา ท่วงทำนอง เลือกใช้เพลงได้เหมาะสมกับระยะเวลาช่วงเวลา การเข้าถึงจิตใจของผู้ฟัง โดยนักดนตรีทุกคนมีความรู้ความสามารถเป็นเอตทัคคะทางดนตรี มีความชำนาญดนตรีที่ตนเองบรรเลง มีความสุขในการบรรเลงและสามารถใช้เสียงดนตรีขับกล่อมผู้ฟังให้มีความสุขและคล้อยตามการนำเสนอเพลงของตน เป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของผู้ฟังโดยทั่วไป และเกิดการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง

รูปที่ ๖ วงเหนงเอี้ยงระหว่างการบรรเลง

๒.๒ ประเภทของเพลง

กิจกรรมการบรรเลงดนตรีไทยแบบแผนใช้เพลงสาธการหรือเพลงหน้าพาทย์สื่อถึงการน้อมเคารพบูชาครูบาอาจารย์ทั้งที่เป็นเทพและเป็นมนุษย์ ในกิจกรรมดนตรีของวงปี่พาทย์ล้านนาก็นิยมใช้เพลงไหว้ครูเป็นเพลงแรกเช่นเดียวกัน ในการบรรเลงเพลงในแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับงานมงคลหรืออวมงคล บรรเลงช่วงกลางวัน กลางคืนอีกด้วย ได้แก่

- ยกครู
- ปราสาทไหว
- มอญเค้าห้า

เมื่อจบเพลงไหว้ครูจึงเริ่มบรรเลงเพลงไทยเดิม / พื้นเมืองได้แก่

- เขมรปี่แก้ว
 - เขมรพวง
 - มอญรำดาบ
 - มอญเซียงแสน
 - หริภุญไชย
 - มอญลำปาง
 - แป๊ะ
 - นกแลบินข้ามก๊ว
 - ธรณีกรรแสง
 - พญาโคก
 - ภาษีหลงถ้ำ
 - สร้อยเวียงพิงค์
 - น้อยใจยา
 - เสเลเมา
 - ล่องแม่ปิง
 - พม่ารำขวาน
 - ลาวจ้อย
 - สร้อยสนตัด
 - ลาวสมเด็จ
 - นางครวญ
 - ค้างคาวกินกล้วย
 - สาวไหม
 - ฟ้อนเล็บ
 - เก็บนก
 - ย่อมฟ้าลานนา
 - สร้อยแสงแดง
- ฯลฯ

ช่วงสุดท้ายของการบรรเลงจะเป็นเพลงประยุกต์จังหวะเข้าไปหาเร็วตามลำดับ การบรรเลงเพลงประยุกต์เหล่านี้จะนำเพลงจากนักร้องรุ่นเก่า เช่น ยอดรัก สลักใจ, สันติ วงศ์สว่าง จากนั้นจึงนำมาประยุกต์เข้ากับเพลงลูกทุ่งร่วมสมัย เช่น ต่าย อรทัย กุ้ง สุทธิราช วงศ์เทวัญ แศรียา มารศรี ไมค์ ภิรมย์พร จึงทำให้เพลงที่เล่นทันสมัย เป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟัง แตกต่างจากสมัยที่ยังคงแต่เพลงพื้นเมืองฟังแล้วไม่คุ้นเคย เพราะว่าเป็นเพลงที่นำมาจากเพลงไทยเดิม ต่างจากเพลงลูกทุ่งทั่วไปที่ติดหูผู้ฟังทุกระดับ เพลงลูกทุ่งที่นำมาบรรเลงวงปี่พาทย์ประยุกต์ ได้แก่

- พะเยารอเธอ
 - มนต์รักดอกคำใต้
 - ดอกตำเหิน
 - สาวป่าบง
 - ลั่นสายปลายฟ้า
 - กุหลาบเวียงพิงค์
 - น้ำใจสาวเหนือ
 - เอื้องแซะ
 - ฟ้าสาบที่พะเยา
 - ปี่ใหม่เมือง
 - ล่องสะเปา
 - ค่าน้ำนม
 - สาวฝั่งโขง
 - สันป่าตอง
 - ธรณีกรรแสง
 - สักขีแม่ปิง
 - ปริญญาใจ
 - มนต์รักลูกทุ่ง
 - เป็นโสดทำไม
 - เขมรไล่ควาย
- ฯลฯ

๒.๓ กิจกรรมดนตรีในงานศพ

งานศพเป็นงานที่กะทันหันเมื่อเจ้าภาพมาติดต่อให้ไปเล่นในงาน ผู้จัดการวงโทรทัศน์ลูกวงบอกให้ทราบวันที่และสถานที่ที่จะไปเล่น เมื่อถึงวันนัดทุกคนก็จะมารวมตัวกัน เมื่อครบทุกคน จะช่วยกันขนเครื่องดนตรีขึ้นรถ ถึงสถานที่งานศพ ช่วงนั้นทุกคนจะทำหน้าที่ช่วยกันยกเครื่องดนตรีมาจัดวางตามตำแหน่งอย่างถูกต้อง เจ้าภาพจะเตรียมข้าวปลาอาหารให้นักดนตรีรับประทาน ก่อนรับประทานอาหารทุกคนจะแบ่งข้าวและกับอย่างละนิดมาวางไว้ที่เครื่องดนตรีของแต่ละคนแล้วจึงนั่งล้อมวงรับประทานอาหารร่วมกัน จากนั้นเจ้าภาพเริ่มทำพิธีเชิญศพลงจากบ้านนำไปไว้บนปราสาท วงปี่พาทย์จึงเริ่มเล่นพร้อมกับทำพิธีไปด้วยและจะเล่นไปเรื่อยๆ จนถึง ๒ ทุ่ม จากนั้นจะหยุดเพื่อทำพิธีทางศาสนาเมื่อเสร็จพิธีกรรม

ทางศาสนาที่จะเริ่มบรรเลงเพลงช้าประมาณ ๒-๓ เพลง หยุดพักเพื่อเตรียมอุปกรณ์ที่จะเล่นเพลงเร็วต่อไป จนถึงเที่ยงคืน หลังจากนั้นหยุดและพักผ่อนในสถานที่ที่เจ้าภาพจัดไว้ให้ วันรุ่งขึ้นเจ้าภาพทำพิธีกรรมทางศาสนาจนถึงแปดโมงเช้า หลังจากเสร็จพิธีวงปี่พาทย์จะเริ่มบรรเลงเพลงอีกครั้งจนถึงเก้าโมงครึ่ง จากนั้นเจ้าภาพเริ่มทำพิธีทางศาสนาอีกรอบจนถึงเพล พระฉันเพลนักดนตรีรับประทานอาหารพร้อมพระ เพื่อที่จะบรรเลงเพลงหลังจากพระฉันเพลเสร็จ หลังจากนั้นจะเริ่มบรรเลงเพลงให้แขกผู้มีเกียรติในงานได้ฟัง เพลงบรรเลงจากวงปี่พาทย์เวลาประมาณเที่ยงวัน นักดนตรีจะช่วยกันยกเครื่องดนตรีไปวางไว้บนรถ เจ้าภาพเริ่มทำพิธีเชิญศพไปยังสุสานในระหว่างทางวงปี่พาทย์ก็จะบรรเลงเพลงไปด้วย ส่วนใหญ่จะเป็น เพลงช้าและเพลงไทยเดิม เมื่อถึงสุสานก็เริ่มทำพิธีทางศาสนา วงปี่พาทย์ก็จะหยุดบรรเลงเพลงจนพระสวด หน้าไฟเสร็จ วงปี่พาทย์ก็จะเริ่มบรรเลงเพลงโศก ๑ ชุด

เพลงสำหรับปี่พาทย์ประยุกต์เล่นหลังพระสวดเสร็จ ต้องการความสนุกสนาน เท่านั้น งานบางงานต้องเล่นเพลงตามใจเจ้าภาพ และมีการให้เงินพิเศษ เจ้าภาพบางงานมีความคิดว่า คนตายไปแล้วไม่ควร เศร้าโศกเสียใจจนเกินไป สิ่งที่น่าประหลาดใจประการหนึ่ง คือ คนเล่นดนตรีจะมีความรู้สึกรับรู้ได้ว่า ผู้ตายชอบสนุก หรือ ชอบเพลงเศร้า วงก็จะเล่นไปตามอารมณ์นั้นๆ หรือบางครั้งผู้ตาย ก็จะส่งลูกหลานไว้ก่อนว่า ต้องการดนตรีแบบไหน วงใดที่เจาะจงให้มาประกอบในงาน

รูปที่ ๗ บรรยากาสงานศพพระปลัดฟูเฟื่อง ดิสุสวัสดิ์ (ครูบาฟูเฟื่อง)

๒.๔ การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา

การเรียนรู้ทักษะด้านปี่พาทย์พื้นเมืองและปี่พาทย์ประยุกต์สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น นักดนตรีเองเริ่มเรียนรู้และร่วมงานกับครอบครัว เมื่อโตขึ้นและมีครอบครัวก็อาจจะสืบทอดวงดนตรีต่อจากพ่อหรืออาจแยกตัวขยายวงออกมาตั้งในชื่อใหม่ วงปี่พาทย์ในจังหวัดพะเยาเดิมที่ได้รับความนิยมมาก สืบทอดแบบมุขปาฐะ เช่น วงเพชรภูมินทร์ของกมล ศรีเชื้อ ที่สืบทอดมาจากรุ่นพ่อ คือ พ่อต่วน ศรีเชื้อ

จำนง เครือคำ ได้กล่าวเกี่ยวกับการสืบทอดวงหนองเอี้ยง ไว้ว่า “คุณพ่อได้มาจากรุ่นพ่ออีกที ก่อนคุณพ่อเสียชีวิตผมได้รับคำท่านไว้ว่าจะทำงานเพื่อวงหนองเอี้ยงต่อไปไม่ต้องเป็นห่วง”

จำนง เครือคำ (สัมภาษณ์) ยังได้กล่าวถึงการเรียนการสอนปี่พาทย์ ไว้ว่า ช่วงวัยเด็กสละเผ่กับตน ได้ช่วยพ่อเล่นเครื่องกำกับจังหวะ ฉิ่ง ฉาบ แต่เมื่อออกงานบ่อยๆ ก็สามารถจดจำเพลงต่างๆ ได้โดยไม่ต้องมีใครสอน ต่อมาจึงเริ่มช่วยเล่นเครื่องทำทำนองจนสามารถเล่นได้อย่างคล่องแคล่ว อีกทั้งยังกล่าวว่า การเรียนการสอนปี่พาทย์พื้นเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนยังไม่ค่อยได้รับความนิยม แต่ก็มี การสอนเพลงพื้นเมืองด้วยสละล้อ ซอ ซึงบ้าง ที่น่าเสียดายก็คือ ยังขาดการบันทึกโน้ตเป็นลายลักษณ์อักษร หากเรียนดนตรีในโรงเรียนมีความจำเป็นในการเขียนเป็นโน้ต เพราะนักเรียนจะได้ไว้ท่องจำ ดังนั้นระบบ การสอนแบบโบราณที่คุณพ่อ (บุญธรรม เครือคำ) เคยไปสอนเด็กให้เล่นโดยการจับมือและปฏิบัติตาม เป็นการยากสำหรับยุคปัจจุบัน สมัยก่อนการเรียนการสอนเพลงในชื่อเดียวกัน บางครั้งเล่นผิดเพี้ยนกันไป เนื่องจากใช้การจำแล้วนำไปสอนหากเขียนเป็นโน้ตจะทำให้เรียนได้เร็วและถูกต้องมากขึ้น

อนุชา จุ่งมิตร (สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการสืบทอดดนตรีปี่พาทย์ในจังหวัดพะเยา ไว้ว่า มีใจรักทางดนตรี เรียนรู้ด้วยตนเอง มีพรสวรรค์ เรียนรู้แบบครูพักลักจำ จากการดู การสังเกต การได้ร่วมงาน แล้วมาฝึกฝนด้วยตนเอง มาเรียนรู้ฝึกฝนร่วมวงกับรุ่นพี่ บางวงเริ่มมาจากเมื่อครั้งเป็นสามเณรและมีความสนใจในเครื่องดนตรี ใฝ่เรียนรู้จากเครื่องดนตรีของวัด ฝึกฝนจนมีความรู้ความสามารถ รวบรวมเงินที่มีอยู่จัดซื้อเครื่องดนตรีที่มีความจำเป็นและมีที่ปรึกษาเป็นผู้รอบรู้และมีความสามารถทางด้านดนตรี เป็นที่ปรึกษาและให้ข้อเสนอแนะช่วยเหลือในทุกด้าน รวบรวมเด็กรุ่นใหม่และผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีเข้าร่วมวงจนเป็นที่รู้จักของผู้คนในจังหวัดพะเยา อนุชา จุ่งมิตรเป็นบุคคลหนึ่งที่เป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จด้านดนตรีของนักดนตรีรุ่นใหม่หลายๆ คน อีกทั้งเขายังทำงานเพื่อสังคม เช่น เป็นประธานเยาวชนจิตอาสา ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา และเป็นประธานกลุ่มมตงานสัมพันธ์เพื่อสังคม อีกทั้งเคยเป็นวิทยากรบุคคลภายนอกสอนนักเรียนบ้านสันจกปกและบ้านแม่นาเรื่อใต้ เกี่ยวกับเครื่องดนตรี สละล้อ ซอ ซึง จึงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า เขาเป็นผู้สืบทอดดนตรีพื้นเมืองในจังหวัดพะเยา

ผู้วิจัยได้พบปะ สัมภาษณ์นักดนตรีรุ่นใหม่หลายคน เช่น ศรัญญู บริพัตร นักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคพะเยา เล่นเครื่องดนตรีคือปี่แน เนื่องจากเดิมทีคุณตาเป็นนักดนตรี จึงทำให้เขามีความชอบ สังเกต ฝึกฝน เรียนรู้ด้วยตนเอง และวราวุฒิ จุ่งมิตร นักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคพะเยา เล่นเครื่องดนตรีระนาดเอก ศึกษาเครื่องดนตรีตั้งแต่บวชเป็นสามเณร มีความชื่นชอบ และฝึกฝน เรียนรู้ด้วยตนเองเช่นกัน

รูปที่ ๘ ศรัญญู บริพัตรเป่าปี่แน

รูปที่ ๙ วรารุณี จุ่งมิตร (กลาง) เล่นระนาดเอก

๒.๕ การบริหารจัดการวงดนตรี

การบริหารจัดการของวงดนตรี เจ้าของวงดนตรีให้ความเป็นกันเอง ดูแลทุกคนและอยู่ร่วมกันเหมือนญาติพี่น้อง การรับงานติดต่อโดยตรงจากผู้ได้รับมอบหมายผ่านทางหมายเลขโทรศัพท์ที่ปรากฏอยู่ที่ป้ายชื่อของวงปีพาทย์นั้นๆ หรือการบอกต่อ ค่าจ้างในปัจจุบัน เริ่มต้นตั้งแต่ ๓,๕๐๐ บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ผลงานที่กำหนดราคาเป็นของตนเอง โดยค่าจ้างมากหรือน้อยขึ้นกับระยะทางที่ไปแสดงด้วย ซึ่งจะบวกเข้ากับค่าจ้างปกติ ช่วงการแสดง มี ๒ ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงเวลากลางวัน ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐-๑๒.๐๐ น. ช่วงเวลากลางคืน ตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐-๒๔.๐๐ น. การจ่ายเงินให้กับลูกวงตั้งแต่ ๓๐๐-๘๐๐ บาท ขึ้นอยู่กับรายได้ที่ได้รับ และค่าพาหนะการเดินทางของลูกวง การดูแลรักษาเครื่องดนตรี ทุกคนรู้หน้าที่ดูแลรักษาเครื่องดนตรีที่ตนเองใช้บรรเลงโดยมอบหมายให้ดูแลคนละ ๑ ชิ้น ตั้งแต่การจัดเก็บ การตรวจสอบการใช้งาน ตรวจเช็คความพร้อมอุปกรณ์ก่อนใช้งานและจัดเก็บหลังเลิกงาน ถ้าเกิดการชำรุดเสียหายจะแจ้งให้กับหัวหน้าวงเพื่อซ่อมแซมหรือซื้อใหม่เตรียมความพร้อมไว้อย่างเรียบร้อยเพื่อใช้ในโอกาสต่อไป โดยใช้งบประมาณกองกลาง หากการชำรุดไม่มากมายนักก็ซ่อมกันเอง การขนเครื่องขึ้นลงพาหนะ และจัดวางเครื่องดนตรี ทุกคนมีความรู้ความสามารถ เข้าใจ เรียนรู้เป็นข้อตกลงปฏิบัติร่วมกัน สามารถจัดเครื่องดนตรีขึ้นรถ จัดตั้งในสถานที่บรรเลงในรูปแบบสถานที่ที่แตกต่างกันออกไป ทุกคนสามารถปฏิบัติงานได้รวดเร็วเป็นไปด้วยดี มีความรู้ รัก สามัคคี ปฏิบัติงานได้คล่องแคล่วว่องไวและงานเสร็จเรียบร้อยได้ด้วยดี ไม่มีข้อบกพร่อง

รูปที่ ๑๐ จัดเตรียมเครื่องดนตรีในการขนย้ายวงเพชรภูมินทร์

รูปที่ ๑๑ ระหว่างจัดเตรียมเครื่องดนตรีวงเพชรคอนไชย

๓. ปัญหาและอุปสรรคในการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์ประยุกต์ จังหวัดพะเยา

นักปราชญ์ทางศิลปะได้กล่าวไว้ว่า “ศิลปะมีชีวิต” ผู้วิจัยจึงตีความศิลปะเปรียบกับความเป็นตัวตน ดังนั้นมันจึงมีการคงอยู่ เปลี่ยนแปลงและดับไป ภาวะถดถอยของวงปี่พาทย์ประยุกต์ คือวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลงทางศิลปะ แม้ว่าจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนคอยช่วยสนับสนุนการทำงาน ด้านดนตรีอย่างต่อเนื่อง ถึงอย่างไรกระแสวัฒนธรรมสากลและปัจจัยภายนอกหลายประการกำลังคุกคาม การคงอยู่ของวงปี่พาทย์ประยุกต์ในจังหวัดพะเยา ดังหัวข้อต่อไปนี้

๓.๑ ประเภทนักดนตรี

ปัจจุบันสลาแห่หรือนักดนตรีมีไม่เพียงพอ ประการแรกเนื่องจากครูอาจารย์ที่มีอายุมาก เสียชีวิตไปจึงทำให้หาผู้ที่ความชำนาญในการเล่นเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ยากขึ้น เดิมทีมีนักดนตรีประจำวง ไม่ปะปนกันมีสมาชิกในวงเป็นของตนเอง เมื่อเจ้าของวงคนรุ่นเก่าๆ เสียชีวิตไปไม่มีผู้สืบทอด วงที่มีในอดีตขาดคนเล่น ค่อยๆ ปิดตัวลง เมื่อ ๑๐ ปี ที่แล้วมีวงปี่พาทย์ประจำอยู่ทุกหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันมีจำนวนลดลง วงดนตรีที่มีอยู่ในปัจจุบัน ลูกวงส่วนใหญ่มีอาชีพประจำเป็นหลักของตนเอง การร่วมงานวงปี่พาทย์เป็นอาชีพเสริมรายได้เพราะการจ้างงานเริ่มมีน้อยไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้ ต้องมีอาชีพเป็นของตนเอง นักดนตรีที่เข้ามาในวงการใหม่ขาดแคลนหรือแทบไม่มี ดังนั้นหากรับงานใดต้องถามความสมัครใจของผู้เล่นและหาจังหวะเวลาว่างตรงกัน เนื่องจากนักดนตรีมีงานประจำเป็นหลักที่ต้องทำไม่สามารถปลีกตัว

มาร่วมวงได้ ในบางครั้งขาดผู้มีความชำนาญ บางวงขาดนักดนตรีคีย์บอร์ดและสล่าแน โดยเฉพาะสล่าแน ซึ่งปัจจุบันหายากมากแทบจะไม่มี หรือบางกรณีถ้าผู้เฒ่าเฒ่าไม่ว่างต้องยืมตัวผู้เล่นมาจากวงอื่น

ดังที่พระอธิการชินวร ชินวโร (สัมภาชน) แสดงความเห็นไว้ว่า เนื่องจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้วัยรุ่นในปัจจุบันไม่นิยมเล่นดนตรีพื้นเมือง และนักดนตรีที่อายุมากหลายท่านเสียชีวิตไปทำให้ไม่มีผู้สืบทอด ดังนั้นเมื่อมีผู้มาว่าจ้างวงปี่พาทย์จึงหาคนที่มีความชำนาญในการเล่นเครื่องดนตรีต่างๆ น้อยลง

ดังนั้น วงปี่พาทย์จึงต้องปรับตัวเข้าหากัน อยู่ด้วยการอาศัยเกื้อกูลกัน เปิดโอกาสให้สมาชิกในวงสามารถไปช่วยงานวงอื่นได้ ในลักษณะช่วยเหลือเรา

๓.๒ ประเภทผู้สืบทอด

ดนตรีปี่พาทย์ในปัจจุบันนี้ผู้สนใจที่จะสืบทอดมีน้อยมาก โดยมีอคติกับนักดนตรีพื้นเมือง ว่าโบราณล้าสมัย มีอคติว่าดนตรีปี่พาทย์เป็นของล้าสมัย ไม่เท่ ไม่ทันสมัย ใช้เวลาในการฝึกฝนยาวนาน ท่วงทำนองเพลงเฉื่อยช้า เคยมีคนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งฝึกฝนเรียนรู้สามารถบรรเลงได้ แต่ก็ต้องจากกันไปเรียนต่อที่อื่น ขาดช่วงการรับทอดฝึกฝน ศรัณยู บริพัตร (สัมภาชน) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมวงปี่พาทย์ว่าเนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงการรับประเพณีดนตรีต่างชาติมากขึ้นทำให้เด็กวัยรุ่นไม่สนใจการเล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้านและมองว่าดนตรีพื้นบ้านนั้นไม่ทันสมัย บางคนรู้สึกอายที่จะต้องเล่นออกงานต่างๆ ดังนั้นการปรับปรุงหรือการผสมผสานเพลงให้มีความทันสมัยมากขึ้นน่าจะส่งผลต่อความนิยมในวงปี่พาทย์ได้มากขึ้น

การสืบทอดการบรรเลงปี่พาทย์ประยุกต์ เจอปัญหาหลัก คือ มีผู้ถ่ายทอดแต่ไม่มีผู้สืบทอด ทุกวันนี้อยากหาลูกศิษย์ แต่ไม่มีใครมาสนใจ วัยรุ่นบ้านเรา มันไม่มีจุดที่กระตุ้น บางคนเล่นเป็น และมีความชอบ แต่ด้วยความที่รักความก้าวหน้า จึงเลือกที่จะทำงานอย่างอื่นมากกว่าเป็นนักดนตรี (จำนง เครือคำ, สัมภาชน) ปัจจุบันนี้อยากหาลูกศิษย์ แต่ไม่มีใครมาสนใจ วัยรุ่นในพะเยาไม่มีสิ่งใดมาเป็นสิ่งที่กระตุ้น บางคนเล่นเป็นและมีความชอบ แต่ด้วยปัจจัยภายนอกต่างๆ ส่งผลให้นักดนตรีสมัครเล่นเหล่านั้นเลือกที่จะเรียนต่อหรือทำงานที่ด้านอื่นมากกว่าเป็นนักดนตรีอาชีพ (อนุชา จุ่งมิตร, สัมภาชน)

๓.๓ ความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไป

ในอดีตมีความเชื่อว่าเสียงเพลงที่ไพเราะจากวงปี่พาทย์ และการสร้างเจดีย์ที่จะทำการเผาให้กับผู้ตายจะช่วยส่งคนตายให้ไปสู่สุรวงสวรรค์ นอกจากนี้การจ้างวงดนตรีปี่พาทย์ยังเป็นเครื่องแสดงสถานะทางสังคมอีกด้วย ในปัจจุบันค่านิยมของชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป ไม่เหมือนกับสมัยโบราณ เมื่อมีศพต้องมีปี่พาทย์แห่ แต่ปัจจุบันในบางงานไม่ใช้ดนตรีบรรเลงสด เพราะเทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้นซึ่งมีการนำเครื่องเสียงมาใช้แทนการจ้างวงปี่พาทย์ทำให้ในปัจจุบันมีการใช้เครื่องเสียงแทนการจ้างวงปี่พาทย์เพราะค่าใช้จ่ายถูกมีความสะดวกรวดเร็ว ดังนั้นกระแสการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อการประกอบพิธีกรรมเท่านั้น ยังส่งผลไปถึงการจ้างงานของดนตรีปี่พาทย์อีกด้วย

๓.๔ สภาพเศรษฐกิจ

ในด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับการบวงสรวงและแห่ปีพาทย์จะจัดทำเฉพาะผู้สืบเชื้อสาย มีร่างทรงเป็นความเชื่อของบุคคล มีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี การจัดงานพิธีการเล็กหรือใหญ่ ขึ้นอยู่กับงบประมาณเศรษฐกิจของเจ้าภาพ หากมีกำลังทรัพย์น้อยก็จัดพิธีการแบบง่ายๆ ใช้แถบบันทึกเสียงดนตรีปีพาทย์แทน มีกำลังทรัพย์มากก็ใช้ดนตรีปีพาทย์บรรเลงสด ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้ผู้ว่าจ้างวงปีพาทย์น้อยลงและราคาค่าจ้างงานก็ถูกลง เจ้าภาพบางคนประหยัดค่าจ้างจึงเปลี่ยนรูปแบบมาใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งใช้งบประมาณเพียง ๕๐๐ - ๖๐๐ บาท ในขณะที่หากจ้างวงปีพาทย์จะต้องใช้งบประมาณในการจ้างเริ่มต้นที่ ๓,๕๐๐ บาท